

Kuram ve Paradigma

İrfan Erdoğan

Günümüzde, moda olan bir yönelim de kuram yerine paradigma kavramının kullanılmasıdır: paradigma, Kuhn'a göre (1970), bilimde bilim cemaati tarafından paylaşılan dünya hakkında inançlar setidir. Etkili kararları verenler, bir cemaatin bireyleri değil uzmanlar grubudur. Dolayısıyla, bilimin neden bu şekilde geliştiğini anlamak için, paylaşılan değerlerin, uzmanlar cemaatinin paylaştığı belli deneyimler ile, grup üyelerinin büyük çoğunluğunun belli bir argümanlar setinin diğerlerinden önemli olduğunu garantilemek için, nasıl etkileşimde bulunduğunu anlamak gerekir. Dolayısıyla, bilimde ortak değerler, egemen bir uzmanlar grubunun ortak değerleridir. Bilimin neden bu şekilde olduğu, bu ortak değerleri taşıyan bilim adamlarından dolaydır. Kuhn'un bu açıklaması bir yapıyı meşrulaştırmamak için yapıyorsa, oldukça doğrudur; fakat meşrulaştırma amaçlıysa, yanlıştır.

Eleştirelim: ortak değerler nasıl oluşuyor? Feodalizmde ve kapitalizmde egemen bir paradigmadaki ortak değerleri bilim adamlarının kendileri mi oluşturuyor? Hayır, bilim adamları, teolojik veya kapitalist güç ve çıkar yapısına işlevsel olan değerler etrafında, kendi çıkarlarını da gerçekleştirmek için, birleşiyorlar. Yani, bilim adamları, üretim tarzı ve ilişkilerini belirleyen bir ortak değer üretilip, onun etrafında toplanmıyorlar; tam tersine, üretim tarzı ve ilişkilerini meşrulaştıran açıklamaları destekleyen üretilmiş değerler etrafında toplanarak ve bu çerçevede içinde, gerekiyorsa, bu çerçeveye uygun yeni değerler üretiliyorlar. Bu bilim adamlarının ortak değerleri, egemen ekonomik ve siyasal yapıyla, baskı ve çıkar bağından geçerek oluşan ortak değerlerdir.

Kuhn, egemen paradigmanın, "yandaşlarını rekabette olan bilimsel faaliyetten uzak tutabildiğini" belirtmektedir. Aslında, egemen paradigmaya insanları çeken ve diğerlerinden uzak tutan, paradigmanın asla kendisi olmamıştır; yapan baskı, çıkar ve güç ilişkileri koşulundaki insandır. Uzak tutanın paradigma olabilmesi için şu iki koşulun da aynı anda sağlanması gerekir: (1) paradigmanın en doğru ve en geçerli bir yapıya sahip olması gerekir; (2) Bilim adamlarının paradigma seçmelerindeki tek ölçütün bilimsel kıstas olması gerekir. Birinci koşul, sosyal bilimlerde, var olanlar arasında olası en geçerli açıklamayı getiren bağlamında, karşılanabilir. Fakat ikinci koşul karşılanamaz, çünkü tarihsel olarak bilim adamlarının paradigma seçmeleri

yapısal baskılar, teşvikler, ödüller, riskler, cezalar ve bireysel çıkarlara bağlı olarak olmuştur.

Kuhn'a göre (1970), paradigma, her tür sorunları uzmanların çözmesi için yeterince açık-uçlu olmalıdır. Doğru, ama bu sadece "normatif" bir ifadedir ve egemen paradigmanın açık-uçlu olduğunu anlatmaz. Örneğin, medeniyetler çatışması "paradigmasında" açık uçlu olan nedir? Huntington'da veya medeniyetler çatışması görüşünde (ve medeniyetler ittifakı görüşünde) temel tez açık uçlu değildir. Karikatür krizi, minare krizi, sunilerle aleviler arasında düşmanlığın körüklenmesi gibi çatışmaların planlanması ve yaratılması açık uçlu olan yanlardır.

Kuhn'a göre (1970) kuram gelişmesi paradigma iyileştirmesidir; iyileştirilemeyince veya krizlerde, eski paradigmanın yerini yenisi alır, çünkü yeni daha **ekonomiktir, dayanıklıdır** ve "öngörme gücüne" sahiptir. Paradigmayı egemen yapan öncül koşullar ender olarak Kuhn'un öne sürdüğü koşullardır; zamanın ekonomik ve siyasal çıkarlar yapıları ve ilişkilerine işlevsel olmalarıdır. Kullanımlar ve doyumlar gibi gerçeği egemen yapıların gerçeğine göre biçimlendiren yaklaşımlar, kuramsal açıklama güçleri nedeniyle değil, endüstriyi sorumluluktan kurtarma, gerekli çevreleri cahilleştirme ve biliş yönetimi yapma, endüstriye faydalı bilgi sağlama gibi işlevsel nedenlerle egemen paradigma olmuştur.